

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.57

ДО ПРОБЛЕМИ ЛОГОПСИХОДІАГНОСТИКИ РІЗНИХ ВИДІВ ПАМ'ЯТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З АЛАЛІЄЮ

ORCID ID: 0000-0002-2672-3704

Рібцун Юлія Валентинівна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії
*Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України*

УКРАЇНА

Свідомі, довільні, опосередковані за своєю структурою вищі психічні функції (ВПФ) мають рефлексорний, саморегулюючий, соціальний характер (О. Лурія). До їх складу входять різні види гнозису, праксису, символічна немовленнєва діяльність (мислення, свідомість, пам'ять, емоції, увага) та мовлення (Т. Візель). Серед ВПФ саме мнестичні функції та операції поряд з увагою [2] відіграють чи не найважливішу роль у формуванні психо-мовленнєвої діяльності у дітей. Саме тому ми й зупинимося на логопсиходіагностиці різних видів пам'яті дошкільників з моторною алалією, адже змістове наповнення методики вивчення ВПФ у молодших школярів з тяжкими порушення мовлення нами вже було репрезентовано в одній з публікацій [3].

Як відомо, пам'ять – це процеси запам'ятовування, збереження, наступного відтворення і забування людиною різноманітного досвіду [1, 142]. Вивчення основних видів пам'яті – один із провідних напрямів логопсиходіагностичної роботи. Нами обстежувалася пам'ять зорової та слухової модальностей дошкільників з алалією.

Для визначення рівня сформованості зорової пам'яті дітей з алалією використовувались ігрові завдання двох діагностичних проб. Перша проба проводилася у формі гри «Що з'явилось?», обладнанням для якої слугували 5 іграшок (пірамідка, кубик, півник, м'ячик, собачка), а також 4 білих картонних квадрати, указка та серветка. Експериментатор виставляв на квадрати, покладені перед дитиною, 4 іграшки, указкою вказував на кожну з них, потім накривав іграшки серветкою, непомітно ставив під нею ще одну іграшку, забирав серветку. Дитина мала вказати, яка іграшка з'явилась. Як рівень допомоги використовувався повторний показ.

У пробі правильно вказали на «зайву» іграшку 40,0% дітей з алалією, помилково вказували на інші іграшки – 40,0%. Ми помітили, що деякі діти «запитували очима», чи правильно вони вказують на іграшку. Так, наприклад, Маринка З., несміливо простягаючи руку до однієї з іграшок, зазираючи в очі експериментатора, ствердно-запитливо кивала головою. Частина дітей (8,0%) починали маніпулювати іграшками. Виділяли іграшку не за діагностичною ознакою, а за особистим вподобанням 12,0% обстежуваних. Так, наприклад, Арсен Р., незважаючи на появу нової іграшки, взяв до рук півника, котрий йому сподобався, та не випускав того з рук. Причинами неправильного виконання завдання були нестійка увага, переключення дошкільників із діагностичної ситуації на ігрову та недостатня впевненість дітей у правильності виконання завдання.

Наступна проба на вивчення зорової пам'яті дошкільників з алалією проводилася у формі гри «Стали іграшки всі в ряд». Ми використовували 4 предмети (півник, котик, качечка, зайчик), конфліктні іграшки (ведмедик,

собачка), 4 білі картонні квадрати, указку, серветку. Експериментатор виставляв іграшки на квадрати, указкою вказував на кожну з них; накриваючи предмети серветкою, непомітно забирав одну з іграшок. Серед конфліктних дитина мала знайти ту, якої не стало. Рівнями допомоги слугувало зменшення кількості іграшок, а також приховування предмета експериментатором на очах у дитини.

Зазначена проба виявилася доволі складною для виконання дітьми з алалією – з нею впоралося лише 24,0% дошкільників. Дієвою допомогою слугувало зменшення кількості іграшок, після чого із завданням впоралося 48,0% дітей, що свідчить про недостатній обсяг зорової пам'яті та знижений рівень уваги. Кількаразове проведення проб показало, що діти з алалією «застрягають» на попередньому завданні та швидко втомлюються. Отже, результати проведеного дослідження засвідчили, що стан зорової пам'яті дошкільників з алалією характеризується малим обсягом, швидкістю згасання утворених тимчасових зв'язків, незначною продуктивністю, що багато в чому зумовлено нестійкістю уваги.

Для вивчення *слухової пам'яті* дошкільників з алалією нами використовувалось діагностичне завдання у формі гри «Що за чим звучало?», в якій були задіяні 2 набори музичних іграшок (дзвіночок, молоточок, бубон) та ширма. Експериментатор викладав перед дитиною музичні іграшки, відтворював звучання кожної з них. За ширмою був інший аналогічний набір. Педагог за ширмою дзвонив у дзвіночок, робив паузу, вдаряв молоточком, відтворював звучання тих іграшок, які лежали перед дитиною. Дитина мала відтворити послідовність звучання іграшкових музичних інструментів. Як рівень допомоги використовувалось збільшення тривалості звучання.

Завдання виявилось заскладним для дітей з алалією – тільки 16,0% дошкільників виконали його правильно. Решта досліджуваних починали маніпулювати музичними інструментами (24,0%) або відмовлялися виконувати пробу через повне нерозуміння завдання (8,0%). Ми зазначили, що діти з алалією забувають окремі елементи та послідовність завдань, що проявлялось у правильному визначенні джерела звучання тільки одного з музичних інструментів (68,0%).

Отже, стан слухової пам'яті дошкільників з алалією знаходиться на низькому рівні і характеризується незначним обсягом, неспроможністю одночасно утримувати в пам'яті та відтворювати просту серію звукових сигналів, що значною мірою зумовлено недостатнім рівнем слухової уваги. Порівняльний аналіз стану сформованості різних видів пам'яті дітей із типовим мовленнєвим розвитком (ТМР) та алалією, як порушеним мовленнєвим розвитком (ПМР), подано у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз стану сформованості різних видів пам'яті дітей із ТМР та ПМР

Дошкільники з	
ТМР	ПМР
<i>Зорова пам'ять</i>	
незначна продуктивність, відсутність «застрягання» на попередньому завданні	малий обсяг, швидке згасання утворених тимчасових зв'язків, виснажуваність, незначна продуктивність, «застрягання» на попередньому завданні
<i>Слухова пам'ять</i>	
здатність одночасно утримувати в пам'яті та відтворювати просту серію звукових сигналів	замалий обсяг, неспроможність одночасно утримувати в пам'яті та відтворювати просту серію звукових сигналів

Як показали результати нашого дослідження, підтверджені даними енцефалограм, мнестичні порушення у дошкільників з алалією обумовлені: а) нестійкістю уваги (96,0%); б) швидкістю згасання утворених тимчасових зв'язків (88,0%). Таким чином, стан сформованості пам'яті у дітей з алалією вказує на недостатнє запам'ятовування та відтворення стимулів різної модальності (особливо слухових), малий обсяг пам'яті, її вибірковість, швидкість згасання утворених тимчасових зв'язків, що значною мірою зумовлено порушеннями різних видів уваги.

Список використаних джерел:

- [1] Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. К. : Каравелла, 2022, 420 с.
- [2] Рібцун Ю. В. Логопсиходіагностичне вивчення уваги дошкільників з моторною алалією. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la V conférence scientifique et pratique internationale, Paris, 21 juillet 2023. Paris-Vinnytsia: La Fedeltà & Plateforme scientifique européenne. P.144-147. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736183>
- [3] Рібцун Ю. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики та активізації пізнавального розвитку молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення (розділ VI). *Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення* : навч.-метод. посіб. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. С. 698-846. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730619>